
De economische theorie van een Belgisch utopisch socialist

COLINS DE HAM

door Guido Van Genechten

Colins de Ham (1783-1859)
(foto auteur)

Jean-Guillaume Colins de Ham (Brussel 1783-Montrouge 1859) is één van de weinige originele socialistische denkers die ons land heeft voortgebracht.

Deze filosoof bouwde een merkwaardig systeem op dat zowel metafysische elementen bevatte als een praktische doctrine, en waarin een theorie over de eeuwige rechtvaardigheid samenging met de eis van collectivisatie van grond en industrie.

In dit artikel zullen we vooral aandacht besteden aan zijn economische theorie en de acties van zijn volgelingen.

Een turbulent leven

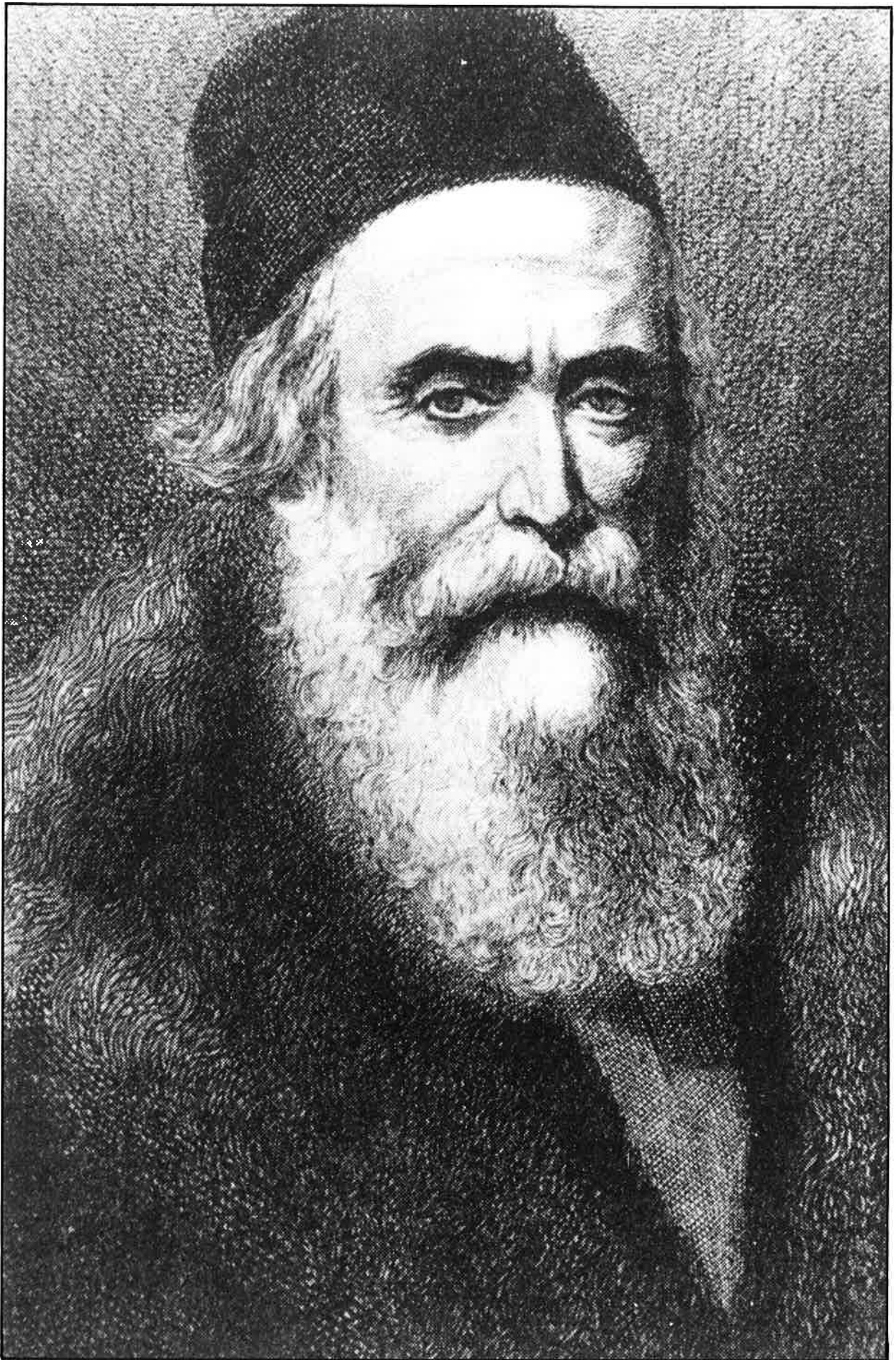
Colins werd in 1783 geboren als zoon van een kamerheer van het Oostenrijks hof en een zekere Anna Ricort. Hij was waarschijnlijk een natuurlijk kind. Na enkele jaren plaatste zijn vader hem bij een onderpastoor te Dison bij Verviers, waar hij bleef tot zijn achttiende jaar en waar hij zijn intellectuele opleiding ontving.

In 1803 begon zijn militaire carrière toen hij vrijwillig dienst nam als eenvoudige huzaar in het leger van Napoleon. Zijn lot zou met dit leger verbonden blijven tot 1815.

Ondertussen zat hij echter niet stil voor wat betreft zijn intellectuele vervolmaking en studeerde wiskunde, landbouwkunde en geneeskunde in Lille, Alfort en Parijs. Na de val van Napoleon verdeelde hij zijn tijd tussen de studie van de medicijnen en het uitbroeden van bonapartistische complotten. Zo vatte hij zelfs het vermetel plan op om de gevangen keizer met behulp van een luchtballon uit Sint-Helena te bevrijden!

Onder andere om dit plan aan Napoleon's broer Joseph Bonaparte, die in Philadelphia verbleef voor te stellen, stak hij in 1818 de grote plas over. Van zijn plan kwam echter niets in huis. Colins kwam terecht op Cuba waar hij eigenaar werd van een bloeiende koffieplantage. Nog tijdens deze Cubaanse periode legde hij zich toe op de medische studie, slaagde in de examens voor geneesheer en werd professor geneeskunde en chirurgie in Havanna.

Toen Karel X in 1830 in Frankrijk ten val kwam, leek de tijd rijp voor Colins om terug een Bonaparte op de troon te krijgen. Hij liet zijn bezittingen aan zijn vrouw en kinderen - hij was in 1820 getrouwd - en vertrok naar Frankrijk, waar hij leefde van een bescheiden officierspensioen. Hij was één der voornaamste vertegenwoordigers van de kroonpretendent Joseph Bonaparte. Beiden groeiden echter uit elkaar omdat Colins meer en meer bewogen werd door de erbarmelijke situatie van het

proletariaat en de invloed onderging van socialistische denkers als Saint-Simon en Fourier .

Colins achtte zijn intellectuele vorming onvoldoende en begon - op éénnervijftigjarige leeftijd! - aan een tweede studieperiode die tien jaar duren zou. In Parijs volgde hij de lessen in onder andere de faculteiten wetenschappen, letteren, theologie, rechten en geneeskunde. Binnen het intellectuele klimaat van die tijd, dat doordrongen was van een materialistische wereldvisie, roeide Colins tegen de stroom in met een door hem ontworpen idealistisch systeem, dat hij rationeel-socialisme noemde.

Tijdens het revolutiejaar 1848 probeerde Colins vat te krijgen op de publieke opinie en werd medewerker aan verschillende bladen en tijdschriften. Ook in België, Colins' vaderland, was het onrustig. De bekendste volgeling hier was Louis de Potter, een republikein die een belangrijke rol speelde in de Belgische opstand van 1830. De Potter werd door Colins aangezocht om in België een republikeinse revolutie te organiseren, waardoor het rationeel-socialisme kon worden gerealiseerd.

Jammer genoeg voelde de Potter helemaal niets voor deze historische rol die hem zou worden toebedeeld en bleef het bij een papieren revolutie.

Dit was niet de enige tegenslag voor Colins. Wegens een politiek artikel, verschenen in *La Presse* tijdens de woelige junidagen van 1848, werd hij door de nieuwe machtshebbers beschouwd als volksmenner en maandenlang opgesloten in de isoleercel van een militair hospitaal.

In zijn laatste levensjaren bleef hij doorwerken aan zijn filosofische werken, terwijl hij trouw werd verzorgd door zijn dochter Caroline.

Hij stierf te Montrouge nabij Parijs in 1859.

Een geschiedenis in drie fasen

Colins' ideeën gingen uit van een aantal metafysische voorstellingen, zoals een theorie over de onsterfelijkheid van de menselijke ziel en de rol van de rede. Hierop zullen we niet verder ingaan.

Op het gebied van de maatschappelijke ontwikkeling deelde hij de geschiedenis in drie fasen in.

In de eerste periode werd de maatschappelijke structuur verrechtvaardigd door religieuze openbaringen. Het vrije onderzoek werd onderdrukt. Op economisch gebied hield een bepaalde gesloten groep de grond in bezit (en dus ook de politieke macht), terwijl de kennis toebehoorde aan een andere selecte groep, de religieuzen.

Met de verspreiding van de boekdrukkunst begon een nieuwe fase, waarin het vrije onderzoek niet meer kon onderdrukt worden. Hierdoor werden een aantal religieuze, politieke en economische 'waarheden' uit de eerste periode ontmaskerd, maar kwam de waarheid nog niet aan het licht. Op sociaal-economisch gebied kende men geen grote veranderingen. De armoede bleef bestaan en bovendien werd deze fase gekenmerkt door de opkomst van de mechanisatie en het kapitalisme. Hierbij domineerde de factor kapitaal de factor arbeid, een verhouding die volgens Colins net andersom behoorde te liggen.

De derde fase van de geschiedenis was in feite nog toekomstmuziek. Colins voorzag echter reeds de krachtlijnen van de nieuwe maatschappij. In de eerste plaats wilde hij de materiële armoede doen verdwijnen door de economie totaal anders te organiseren, volgens de basisidee dat er gelijke kansen moesten zijn voor iedereen. Met dit doel zou de grond worden collectiviseerd.

Onder 'la terre' werd niet alleen de (landbouw)grond verstaan, maar in feite de ganse planeet, de ondergrond, de bodemrijksdommen en bovendien ook de immobiliën, de huizen, industriële complexen enzomeer. Dit alles zou collectief bezit worden. Privé-bezit kon alleen dat zijn, wat door eigen arbeid was verworven. Ook kon men zijn kinderen een erfenis nalaten, maar dan alleen deze individueel verworven roerende goederen. Als men ongetrouwd bleef of geen kinderen had, ging de nalatenschap naar de staat. Alle erfenissen zouden trouwens worden belast met 25% taken.

Uit het collectief grond-kapitaal kreeg ieder, zodra hij de volwassen leeftijd had bereikt, zijn '*dot sociale*', zodat men qua bezit vertrok op voet van gelijkheid. Verdere voor- of achteruitgang zou dus slechts een kwestie zijn van eigen inspanning. Bovendien zou het verboden zijn associaties tussen kapitalen aan te gaan (trust-

vorming e d.) zodat er een eerlijke concurrentie zou heersen, in plaats van een gebaseerd op macht.

De onderliggende idee was dus dat men de sociale verschillen zou wegwerken door te sleutelen aan de basis van deze ongelijkheid, namelijk de verdeling van het grondbezit.

Ook de Belgische socialist César de Paepe had interesse voor Colins ideeën en verdedigde het collectivisme op een aantal congressen van de Eerste Internationale. De eerste groepsvorming begon in Mons, waar een kring van jonge vrijdenkers de werken van Colins bestudeerde. Later volgden andere groepjes, onder andere in Brussel en Parijs.

Agathon De Potter (1827-1906)
(foto auteur)

Louis De Potter (1786-1859)
(foto auteur)

Hoe het groeide: aanhangers en tijdschriften

Het colinsisme of rationeel-socialisme is nooit écht doorgebroken bij het grote publiek. Colins' ideeën waren vooral bij intellectuelen bekend.

De beweging begon met een aantal individuele leerlingen, waaronder de reeds vermelde Louis de Potter en zijn zoon Agathon, die later een leidende rol zou spelen.

De beweging kreeg wat meer ruggespraak toen in 1875 het tijdschrift *La Philosophie de l'Avenir - Revue du socialisme rationnel* gesticht werd. Gedurende haar bijna veertigjarige bestaan (tot 1914) bleef dit blad het boegbeeld, het programmablade van het colinsisme, waarin de orthodoxe leer werd verkondigd. Het nadeel van deze formule was dat men moeilijk buiten de kring van geestesgenoten geraakte.

In 1884 nam de groep van Mons het initiatief tot een nieuw tijdschrift, *La Société Nouvelle*, een maandblad onder leiding van Fernand Brouez, zoon van een notaris. Ditmaal was het uitdrukkelijk de bedoeling om het rationeel-socialisme uit zijn intellectueel getto te halen door een vrije tribune te bieden, open voor linkse stromingen. Op politiek gebied kwam medewerking los van sociaal-democraten (César de Paepe, Emile Vandervelde) en van anarchisten (Domela Nieuwenhuis, Kropotkin, Elisée Reclus ...).

Toen Fernand Brouez in 1897 besliste er een punt achter te zetten (officieel om gezondheidsredenen) was het blad grotendeels anarchistisch geïnspireerd. Eén van de medewerkers, Augustin Hamon stichtte daarna *L'Humanité Nouvelle*, bedoeld als opvolger. Maar in dit blad van uitgesproken libertaire signatuur, was het colinsisme ver te zoeken. Het bleef regelmatig verschijnen tot 1901.

Twee nieuwkomers uit Mons, de onderwijzer Jules Noël en de dichter Léon Legavre, stichtten in 1905 het weekblad *La Terre*, dat oorspronkelijk bedoeld was voor de gewone man, maar uiteindelijk toch meer het intellectuele publiek bereikte.

Deze nieuwe generatie colinsisten toonden zich bijzonder begaan met de arbeidersstrijd, hetgeen tot uiting kwam in hun artikels in het nieuwe blad en in hun acties, waarover verder meer.

In 1907 moest *La Terre* plaats ruimen voor een nieuw initiatief van Noël en Legavre, namelijk een tweede serie van *La Société Nouvelle*, die zou bestaan tot 1914. Het opzet was grotendeels hetzelfde als van de eerste reeks. Ook nu werkten sociaal-democraten en anarchisten er aan mee, zonder dat deze echter te zeer hun stempel op het blad konden drukken. Net als in de voorgaande serie werd veel plaats ingeruimd voor kunst en literatuur. Zowel op politiek als artistiek gebied kon *La Société Nouvelle* een avant-garde blad genoemd worden.

Het uitbreken van de eerste wereldoorlog maakte een einde aan deze uitgave. Na de oorlog was de beweging uiteengevallen en niet meer in staat tot groepsvorming of publikaties.

De acties

Rond de eeuwwisseling kende de colinsistische beweging een heropflakking. Naast

de groep van Mons werden centra gevormd in Brussel, Verviers, Parijs, Pau en Nîmes. Bovendien werd een nieuw initiatief genomen dat vrijwel uitsluitend de economische kant van het colinsisme wilde propageren. De *Ligue pour la Nationalisation du Sol* (1901-1914) was in feite een samengaan van colinsisten met de aanhangers van Fourier uit Parijs.

Deze liga spande zich vooral in voor de propaganda voor de nationalisatie van de pas ontdekte steenkoollagen in Limburg. Rond deze kwestie voerde *La Terre*, het orgaan van de liga, een intensieve campagne. In december 1904 richtten Agathon de Potter, Jules Noël en Léon Legavre in naam van de liga een petitie aan het Belgisch parlement waarin hun argumenten werden uiteengezet.

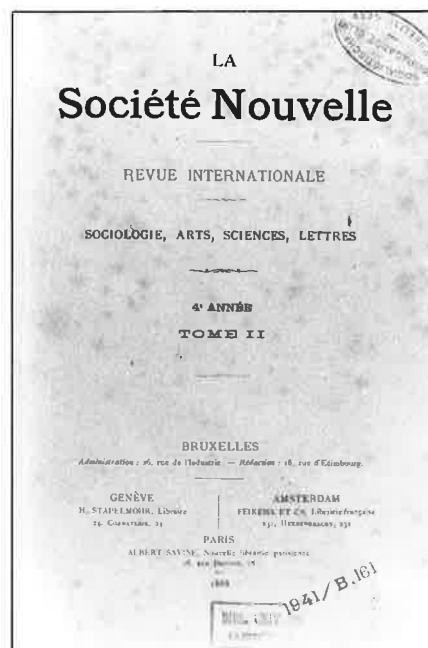

TABLE ALPHABÉTIQUE

DES MATIÈRES

CONTENUES DANS LE TOME II, 4e ANNÉE

	Pages
ARNOULD (VICTOR).	
Histoire sociale de l'Eglise.	505
BORDE (FRÉDÉRIC).	
Considérations sur le langage.	123
La réforme de l'hérédité.	297
BROUEZ (JULES).	
Etude de science sociale : Le Bourgeoisisme.	401
Les grèves.	532
BROUEZ (FERNAND).	
Edouard James.	81
Chronique littéraire.	164
Un poète nihiliste russe : Nicolaï Alekseïvitch Nekrassov.	340
Un livre. Études de sciences réelles.	583
CLADEL (LÉON).	
Encelade.	5
DE POTTER (AGATHON).	
Critique philosophique.	361
La fin d'un monde.	539
DESTREE (JULES).	
Transpositions. — Imagerie japonaise.	428
DELATTRE (LOUIS).	
Histoire d'un petit clerc d'huissier.	457
DEMOLDER (EUGÈNE).	
Impressions.	25
Chronique artistique.	53, 159, 267, 369, 482, 595
Champ de foire.	579
DUBOIS (JEAN).	
Courrier parisien.	472

Ondanks de steun van de colinsistische sympathisant senator Finet (uit de liberale familie) en ondanks de parlementaire acties van de Belgische socialisten, besloot de regering de mijnen toch in privéhanden te geven.

Verdere acties van de liga waren briefschrijfcampagnes naar Franse politici, het bewerken van de pers, het zoeken naar een federatie met soortgelijke organisaties in het buitenland enzovoort.

Zoals gezegd waren de jongere colinsisten meer betrokken bij de arbeidersbeweging. Zo was Jules Noël de grondlegger van een *Cercle Socialiste Révolutionnaire* (1908) bestaande uit colinsisten, sociaal-democraten en anarchisten. Ze organiseerden lezingen

over onder andere het collectivisme, de arbeidsduur in de mijnen, de syndicale strijd. Ze stelden zich op als de extreem-linkse vleugel van de Belgische Werklieden Partij. Zo mocht statuair gezien zelfs niemand lid worden die een parlementair mandaat had aanvaard. Dit anti-parlementarisme kwam niet alleen uit anarchistische, maar ook uit colinsistische hoek. Inderdaad verweten ze de B.W.P. hun reformisme in plaats van fundamentele hervormingen na te streven, en waren zij allerminst gelukkig met het 'samenheulen' met de burgerlijke partijen in het parlement.

Zo wordt de positie van de colinsisten in de loop van hun beweging wat duidelijker. Ze hebben steeds gekampt met het dreigend isolement en elke generatie heeft hieraan haar eigen antwoord moeten geven. De stichting van een tijdschrift, open voor andere strekkingen, leek hiervoor wel het meest aangewezen middel. De jongere generatie bleef niet bij de metafysische werken van de meester en wist zijn ideeëngoed op een eigentijdse manier te vertalen door zich te engageren in de sociale bewegingen die hun tijd beheersten. Zo kon alleszins de essentie worden doorgegeven van een gedachtengoed dat anders dreigde verloren te gaan.

DE PAEPE (G.).	
Objet de la science économique	8, 331
Bulletin du mouvement social	62, 172, 282, 384, 488, 597
H. (E.)	
L'antinomie de l'Eglise et de l'Etat.	197, 307
JAMES (ARTHUR).	
Hommes et choses	277
Un procès littéraire	467
A travers la morale Honnête plus qu'honnête.	567
KROPOTKINE (PIERRE).	
Les bases scientifiques de l'anarchie.	93
KIELLAND (ALEX.-L.).	
Littérature norvégienne : <i>Joyeuse Noël</i> , traduction de G. Rahlenbeck.	30, 139
MAILON (BENOIT).	
Jean Meslier, communiste et révolutionnaire	450
MAUBEL (HENRI).	
Chronique musicale	58, 373, 484, 591
MEUNIER (DAUPHIN).	
Lettre parisienne	45
NAUTET (FRANCIS).	
Le comte Léon Tolstoï.	224
PICARD (EDMOND).	
El Moghreb al Aksa : Une mission belge au Maroc.	245
VANDRUNEN (JAMES).	
Coïn de ruc	121
Théâtre	378
VERHAEREN (EMILE).	
Strophes en prose.	115
Un mot.	564
Le mois. Le Café, Ernest Cœurderoy, 193. Le Chant des travailleurs anglais, 192. Ignorance ou plagiat, 84. Chronique de la Libre-Pensée, Nécrologie, 85. Une prédiction de Four- rier en 1826, 299. Le Théâtre Libre, Henri Becque, 291. Pensées, 292. Chronique de la Libre-Pensée, 292. L'Union des peuples, 397. Un poète anglais, miss Mary Robinson, 399. Cours et conférences, 501. Chronique parisienne, 611.	
Livres et Revues, 88, 196, 295, 399, 503, 615.	

Beknopte bibliografie

RENS I., *Introduction au socialisme de Colins*. (Langages Nr.6). Neuchâtel, 1968.

RENS I., OSSIPOW W., *Histoire d'un autre socialisme. L'école colinsienne 1840-1840*. Neuchâtel, 1979.

STEINBERG M., *A l'origine du communisme belge: l'extrême gauche révolutionnaire d'avant 1914*. - *Cahiers Marxistes*. 1970-71, nr. 8, p. 3-34;

VAN GENECHTEN G., *La Société Nouvelle 1907-1914. Het linkse pluralisme van een colinsistisch tijdschrift*. Licentiaatsverhandeling. Leuven, 1983.

VERLINDEN E., *La Société Nouvelle 1884-1897. Een doorbraakpoging van de colinsistische beweging*. Licentiaatsverhandeling. Leuven, 1982.